

EL TRIANGLE

QUÈ VA PASSAR A XILE I LES SEVES SEMBLANCES AMB

ESPANYA

Vicenç Navarro

Catedràtic de Polítiques Públiques. Universitat Pompeu Fabra, i

Professor de Public Policy. The Johns Hopkins University

7 d'octubre de 2013

Aquest any, el mes de setembre, es recorda l'aniversari (quaranta anys) del cop militar liderat pel General Pinochet en contra d'un govern democràticament escollit, el govern de Unidad Popular, presidit pel President Salvador Allende. Aquest cop militar va iniciar una dictadura enormement repressiva que, a més de desfer les reformes populars realitzades pel govern depositat, va inaugurar un nou règim econòmic-polític caracteritzat per un neoliberalisme guiat pel pensament econòmic identificat amb l'Escola de Chicago, que va dirigir les contrareformes econòmic-socials d'aquella dictadura.

Vaig tenir l'enorme privilegi d'assessorar al govern de Unidad Popular, i va ser així com vaig poder conèixer i seguir d'a prop els canvis substancials que aquest govern va realitzar a través de

polítiques públiques que van ser populars entre grans sectors de la ciutadania que van resultar beneficiats per tals reformes. Resultat d'això, el suport electoral al govern va pujar, la qual cosa va alarmar a les forces conservadores i liberals, que van veure minvats els seus interessos amb aquelles mesures, i que van recórrer a amplis sectors de les seves forces armades, pressionant-les per realitzar el cop militar, el qual va ser facilitat i recolzat per l'Administració Nixon als EUA, temerosa que l'experiment de la Unidad Popular (compromès a aconseguir el socialisme a través de la via democràtica) fos reeixit i s'expandís per tota Amèrica Llatina. Tal com va indicar el President Nixon, *"el major perill que tenim és que el govern d'Allende pugui consolidar-se i sigui reeixit. Hem d'evitar per tots els mitjans que altres països d'Amèrica Llatina se sentin atrets per l'experiència del govern d'Allende"*. L'establishment econòmic i financer nord-americà es va aliar amb l'establishment xilè (en una aliança de classes a nivell internacional) en ajuda dels seus interessos de classe en contra dels interessos de les classes populars de tots dos països, i molt en particular en aquell moment, en contra de les classes populars xilenes. (Veure Navarro, V., "Chile through the mirror of events in the health sector", *Social Praxis*, 2T 1-2 pp 25-66, 1974).

És important subratllar que no va ser EUA el que va imposar Pinochet a Xile, com constantment s'indica. Jo vaig poder veure amb els meus propis ulls que els que van dur a terme el cop militar van

ser la burgesia xilena, l'oligarquia xilena, les classes mitjanes de renda alta xilenes, l'Església xilena, la banca xilena, i la majoria de les forces armades xilenes, recolzades, no per EUA (EUA no era llavors ni és ara un país de 300 milions d'imperialistes), sinó pel govern federal presidit pel republicà del President Nixon (que no podia anar a barris obrers a EUA per la seva enorme impopularitat, conseqüència de l'enorme repressió del govern federal en contra dels miners en la conca minera dels Apalatxes -l'Astúries d'EUA-, que havien amenaçat amb paralitzar l'est d'EUA mitjançant una vaga general en els sectors energètics basats en el carbó).

Les reformes de la Unidad Popular (UP)

On les reformes van ser més accentuades va ser a les àrees socials, i molt en particular a l'àrea sanitària. Jo estava de Professor Visitant a l'Escola de Salut Pública de Xile, juntament amb el meu amic Hugo Behm, degà d'aquesta Escola, i el nostre comú amic Gustavo Molina, molt proper al President Allende. El que va intentar el govern UP va ser potenciar el sector públic, tal com el Servei Nacional de Salut, a costa del sector privat, al qual se li va permetre la seva existència (continuant atenent a les classes més benestants), però sense permetre-li (com encara ocorre a Espanya) que parasités al sector públic (utilitzant el sector públic sense retribució dels costos d'aquesta utilització) i incentivant la dedicació a plena ocupació dels

professionals sanitaris en el sector públic (la qual cosa va crear una enorme resistència dels Col·legis de Metges, controlats per la medicina privada). En farmàcia, el govern va prohibir que es distribuïssin en les farmàcies xilenes productes que no haguessin estat autoritzats per les agències de control de qualitat (de fàrmacs) existents a Xile i en altres països (inclòs a EUA). El "dúmping farmacològic" (venda de productes, rebutjats als països rics, a països en vies de desenvolupament) és un fenomen generalitzat encara avui. Tals mesures van originar una enorme resistència de la indústria farmacèutica (que, segons va documentar el Congrés d'EUA, va ser la que va finançar el cop militar).

Com a Espanya, el cop militar era la resposta defensiva de les classes benestants enfront de les demandes de les classes populars. I com també va ocórrer a Espanya, aquell cop era reflex del domini d'una classe profundament reaccionària, que no tenia cap mena de sensibilitat democràtica, enfront de l'expansió dels drets civils i laborals de les classes populars, aconseguida per mitjans democràtics. Les semblances del que va ocórrer a Xile amb el que va ocórrer a Espanya en 1936 eren enormes.

Quan el cop militar va tenir lloc, es va produir una enorme repressió. El meu amic Hugo Behm va estar detingut en un camp de concentració. Estant en aquest camp, i a proposta meua, l'Associació

Nord-americana de Salut Pública, *The American Public Health Association*, que reunia a 100.000 professionals salubristes (experts en polítiques públiques encaminades a millorar el benestar i qualitat de vida dels ciutadans) d'Amèrica del Nord, el va nomenar President Honorari de la seva Associació. Aquest esplèndid cas de solidaritat va ser fruit d'una aliança internacional dels que lluitaven per aconseguir una millor salut i benestar social per als seus pobles. En realitat, la dictadura va ser particularment repressiva entre els grups professionals, contra aquests salubristes que, en la seva gran majoria, havien recolzat les reformes sanitàries del President Allende i el seu govern. A Espanya, per cert, la repressió del cop militar va ser, entre els professionals, contra els mestres (com els meus pares) que havien recolzat i dut a terme les reformes educatives de la República espanyola.

Durant la dictadura xilena la sanitat i l'educació públiques van ser privatitzades, havent-se deteriorat d'una manera molt marcada la qualitat d'ambdues. En realitat, la deterioració de l'educació (i la seva carestia) van ser l'espurna que va motivar als estudiants a sortir al carrer al 2011, iniciant un moviment de protesta que, en afegir-s'hi grans sectors de la classe treballadora, com els miners, es va convertir en un ampli moviment de rebel·lia enfront de les polítiques imposades per la dictadura i mantingudes durant el període de democràcia vigilada. La seva extensió va ser tal (es calcula que un

terç de la població adulta va participar en aquestes mobilitzacions, segons l'article de Roland Benedikter i Katja Siepmann "Chile: the Switzerland of the South?" a *Challenge*, Sept/Oct 2013, vol. 56, issue 5, pp 5-30, d'on extrec la majoria de les dades utilitzades en aquest article) que va amenaçar a les estructures de poder financer i econòmic xilenes. Tals protestes eren ja l'expressió d'un gran empipament de les classes populars enfront d'aquell model econòmic-social imposat per la dictadura i mantingut en el període democràtic, conseqüència d'una transició que (com l'espanyola) va deixar el poder econòmic i financer inalterat.

El model neoliberal de l'Escola de Chicago

Durant molts anys, el model xilè neoliberal generat per l'Escola d'Economia de la Universitat de Chicago, que va assessorar a la dictadura xilena, s'ha presentat com un gran èxit. El portaveu més ultradretà del capital financer nord-americà (el *Wall Street Journal*) ha estat un dels seus màxims promotors, havent indicat últimament en un editorial que el que necessita Egipte és una dictadura com la del General Pinochet. Les dades que constantment s'utilitzen a favor d'aquest suposat èxit del model Chicago són: un creixement elevat del seu PIB (un 6% per any), una baixa desocupació (un 7%), i un elevat grau d'inversió, tant estrangera com domèstica. En reconeixement de tal "èxit", Xile va ser el primer país de

Llatinoamèrica acceptat en l'OCDE (el club dels països més rics del món).

El que no es diu en aquesta promoció del model xilè és que els salaris estan entre els més baixos (en relació al seu PIB per càpita) de l'OCDE, havent estat això causa (com a Espanya) d'un enorme creixement de l'endeutament de les famílies. Al 2012, la taxa d'endeutament de les famílies era d'un 59% de tota la renda rebuda, amb uns dels interessos més elevats en els diners rebuts prestats. Segons una enquesta realitzada al 2012 pel Market Rescue Institute de la Universitat Catòlica de Xile, solament un 36% de xilens creia que es podrien comprar una casa, a causa de la dificultat d'aconseguir crèdit a un interès raonable i que poguessin pagar-ho (citada en l'article de Benedikter i Siepmann).

Aquest enorme endeutament explica (com també ho explica a Espanya) l'enorme creixement del sector financer a Xile. Aquest creixement ha estat ni més i menys que cinquanta vegades superior al creixement de l'economia real (l'economia que produeix béns i serveis). Avui el centre de poder (el mateix que a Espanya) és el capital financer, que també controla el finançament i gestió del limitat Estat del Benestar xilè (que inclou des de les pensions als serveis sanitaris i educatius, tots ells privatitzats).

La privatització massiva de la gran majoria d'activitats econòmiques i socials (punt central en el model xilè neoliberal) que es va fer, en teoria, per oferir major elecció de béns i serveis als ciutadans, ha facilitat previsiblement la creació de monopolis que han encarit el preu de molts dels béns i serveis proveïts pel sector privat. I això tant en el sector privat com en el públic. Així, una de les indústries més importants de Xile és la de producció de paper, resultat de la gran extensió de boscos existents al país. Doncs bé, malgrat la gran abundància de la matèria primera –fusta-, el cost del paper a Xile és major que en altres països d'Amèrica Llatina que no tenen la riquesa d'aquest recurs. I això és resultat del gran monopoli que existeix en aquesta activitat econòmica.

Resultat d'aquest enorme creixement del capital financer i de la monopolització del capital productiu, hem vist un enorme creixement de les rendes superiors procedents del capital, a costa d'un enorme descens de les rendes del treball (tal com ha ocorregut també a Espanya), sent Xile (com Espanya) un dels països amb majors desigualtats de renda de l'OCDE.

La predictable rebel·lió de les classes populars enfront del model neoliberal

Les mobilitzacions populars han estat una protesta enfront d'aquest model. Com bé indicava un eslògan del moviment, "*Molt creixement: però no Desenvolupament*", indicant que el problema clau en l'economia xilena no és el creixement de la riquesa sinó la distribució dels recursos creats per tal creixement, així com el tipus de creixement. És obvi que aquest creixement ha afavorit (com a Espanya) a les rendes del capital a costa de les rendes del treball. I un altre eslògan de les manifestacions, "*No al lucre*", expressa també una protesta cap al tipus de creixement i a la motivació (l'afany de lucre) que ho guia i dirigeix.

Naturalment que el govern democràticament triat, depositat pel cop a Xile, era diferent a l'existent a Espanya; que la dictadura establerta pel cop a Xile va ser diferent a l'existent a Espanya; i que el període anomenat democràtic que va venir a continuació a Xile va ser diferent al que ha ocorregut a Espanya. Però, acceptant les diferències, el fet és que hi ha també moltes similituds en cadascun dels períodes històrics citats (d'aquí un aclariment constant al llarg de l'article subratllant que "el mateix ocorre a Espanya").

I han estat aquestes similituds les que expliquen l'escassa visibilitat mediàtica a Espanya del 40 aniversari d'aquell cop militar a Xile. Excepte petits actes aquí i allà, no hi han hagut cerimònies oficials, i això resultat de que els establishments financers,

econòmics, polítics i mediàtics espanyols (que tenen una consciència de classe molt desenvolupada) no vulguin ni sentir parlar d'aquelles semblances, doncs la denúncia del que va passar a Xile és també una denúncia del que ha passat a Espanya, denúncia que l'establishment no vol que tingui lloc, doncs seria una denúncia d'aquest establishment també, tant dels seus orígens com del seu comportament. Així de clar.